

Zuzana Obertová
Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Klimatická kríza ako lokálny a globálny problém v poľskej a slovenskej literatúre na príklade románov „Posledné storočie“ od Jakuba Fila a „Jasnosť“ od Maje Wolnej

Vyučovacie hodiny: 4 (predpokladá sa realizácia 2 seminárov po 90 minút: časť I+II, potom časť III+IV)

Korelácia s predmetmi: literárna komparatistika, súčasná poľská literatúra, súčasná slovenská literatúra, geopolitika Európy

Cieľová skupina: študenti polonistiky, študenti slovakistiky, študenti stredoeurópskych štúdií

Edukačné ciele:

1. poznávacie

študent:

- sa oboznámi s románmi *Posledné storočie* a *Jasnosť*
- sa oboznámi s pojmom *climate fiction*
- vie identifikovať hlavné dôsledky klimatickej krízy

2. vzdelávacie

študent:

- dokáže menovať typické vlastnosti žánru *climate fiction* všeobecne
- je schopný identifikovať typické znaky *climate fiction* v analyzovaných románoch
- vie porovnať spoločné a rozdielne črty vo fabule a štruktúre analyzovaných románov
- dokáže sformulovať vlastné názory na úlohu *climate fiction* v povedomí o klimatických zmenách

3. výchovné

študent:

- sa scitlivuje na tému klimatickej krízy
- uvedomuje si dopady klimatickej krízy na život na Zemi

- vníma klimatickú krízu v lokálnom a globálnom kontexte
- posilňuje svoje kritické myslenie

Metódy práce:

- individuálne štúdium literatúry
- čítanie literatúry a práca v skupine
- prednáška
- diskusia na základe analýzy textov
- brainstorming

Didaktické materiály:

- romány *Posledné storočie* od Jakuba Fila a *Jasnosť* od Maje Wolnej
- článok *A Short Prehistory of Climate Fiction* od A. Milnera i J.R. Burgmanna
- video *What is cli-fi*: <https://www.youtube.com/watch?v=P9XuxHtfOxQ>
- video *Can These Books Save The Planet? The Rise of Climate Fiction*
<https://www.youtube.com/watch?v=zUnTcNzLIVg&t=8s>
- tabuľa, dataprojektor, počítač pre učiteľa
- študenti majú k dispozícii počítač alebo iné zariadenie s pripojením na internet

Primárna literatúra:

Filo J., 2020, *Posledné storočie*. Bratislava.

Milner A., Burgmann J. R., 2018, *A Short Prehistory of Climate Fiction*. „Extrapolation“, roč. 59, č. 1.

Wolny M., 2020, *Jasność*. Kraków.

Sekundárna literatúra:

Milner A., Burgmann J. R., 2018, *A Short Prehistory of Climate Fiction*. „Extrapolation“, roč. 59, č. 1.

Milner A., Burgmann J. R., 2020, *Science Fiction and Climate Change*, Liverpool.

Figuera D., 2013, *The Future of Comparative Literature in a World of World Literature: The US Experience*, „Journal of the Comparative Literature Association of India“, č. 2, 3.

Thornber K., 2016, *Climate change and changing world literature*. In: Siperstein S., Hall S., LeMenager S. (eds.), *Teaching Climate Change in the Humanities*, London.

Juraszek D., 2018, *Przyszłość przez zielone okulary: rola literatury w dobie wyzwań klimatycznych*. „Fragile. Pismo kulturalne“, 3-4 (37-38), 94-97.

Príprava na vyučovanie:

Pred vyučovaním si študenti prečítajú primárnu literatúru.

Priebeh vyučovania:

I. časť – práca s článkom od Milnera a Burgmanna (40 min)

Študenti sú rozdelení na 2 skupiny. Úlohou každej skupiny je odpovedať na dve otázky, pričom jedna sa týka priamo článku a na jednu je potrebné odpovedať samostatne, prípadne pomocou vyhľadávania na internete.

Skupina 1 odpovedá na otázky: *Ako sa líšia žánre science fiction a climate fiction? Aké sú argumenty za a proti, pokiaľ ide o rozlišovanie cli-fi ako samostatného literárneho žánru?*

Skupina 2 odpovedá na otázky: *Aké sú najčastejšie klimatické motívy, ktoré sa objavujú v literatúre od najstarších čias? Uveďte príklady z poľskej a slovenskej literatúry.*

Študenti si zapisujú svoje odpovede. Po ukončení skupinovej práce predstaviteľ každej skupiny prezentuje výsledky práce. Učiteľ zapisuje odpovede na tabuli. Na záver tejto časti môže učiteľ spýtať na vlastný názor študentov, napr.: *Súhlasíte s tým, že cli-fi je subžánrer sci-fi? Myslíte si, že motívy a knihy, o ktorých píše Milner s Burgmannom sú naozaj cli-fi? Ktoré s týchto motívov považujete za aktuálne?*

Časový harmonogram:

práca v skupinách: 20 min

prezentácia výsledkov skupinovej práce: 10 min

zhnutie a diskusia: 10 min

II. časť – práca s pojmom *climate fiction* (50 min)

Učiteľ informuje študentov, že cieľom tejto časti je spoločne sa pokúsiť o vytvorenie definície žánru *climate fiction*. Na začiatku pustí video na YouTube s názvom *What is cli-fi* a požiada študentov, aby si zapísali vety alebo výrazy, ktoré podľa ich názoru charakterizujú tento žáner. Video si pozrú dvakrát. Potom nasleduje brainstorming, počas ktorého študenti prezentujú svoje poznámky, uvádzajú vlastné charakteristiky a uvažujú o najvýznamnejších črtách žánru aj na základe práce v predchádzajúcej časti. Snažia sa vytvoriť vlastnú definíciu. Učiteľ moderuje diskusiu a zapisuje návrhy na tabuľu alebo do prezentácie v PC.

Potom sú študenti rozdelení na dve skupiny. Prvá skupina pracuje s románom od Maje Wolnej a druhá s románom od Jakuba Fila. Obidve skupiny majú rovnakú úlohu:

Uvedte, nakoľko daný román zodpovedá definícii, ktorú sme vytvorili. Ktoré črty románu môžeme považovať za typické vlastnosti cli-fi a ktoré nie?

Po ukončení práce v skupinách študenti prezentujú svoju analýzu pred celou skupinou. Keďže všetci mali za úlohu prečítať si obidva romány vopred, každý sa môže vyjadriť aj k románu, ktorý počas tejto úlohy neanalyzoval.

Časový harmonogram:

Pozeranie videa *What is cli-fi?* (<https://www.youtube.com/watch?v=P9XuxHtfOxQ>): 6 min

Tvorenie spoločnej definície: 14 min

Skupinová práca: 20 min

Prezentácia pred celou skupinou: 10 min

III. časť – komparatívna analýza románov *Posledné storočie* a *Jasność* (50 min)

V tejto časti učiteľ kladie študentom otázky a moderuje diskusiu. Úlohou študentov je hľadať odpovede na otázky priamo v texte a prezentovať ich ostatným spolužiakom. Študenti môžu otázky dostať i vopred, aby si pripravili fragmenty románov, ktoré podľa ich mienky vhodne ilustrujú odpoveď. Učiteľ si musí vopred pripraviť úryvky, ktorými môže študentov stimulovať k odpovedi v prípade, že nebudú schopní sformulovať svoj argument samostatne.

Ide o 5 základných otázok, ktoré je možné modifikovať alebo spresniť podľa vlastného uváženia:

1. Aké vedecké výskumy sa spomínajú v románoch a ako ich autori využívajú na vystavanie príbehu?
2. V akom geografickom priestore sa odohrávajú romány a koho/čo ohrozujú opisované dôsledky klimatickej zmeny?
3. Aké politické zriadenie je opísané v románoch a aké politické stratégie na riešenie klimatickej krízy autori opisujú?
4. Aké činitele vplývajú na konanie a osudy hlavných hrdinov?
5. Aké dopady majú v románoch klimatické zmeny na jednotlivca a na spoločnosť? Ktoré považujete za viac alebo menej realistické a prečo?

Časový plán určený na každú otázku je okolo 10 minút.

Relevantné časti románov:

Jakub Filo, 2020, *Posledné storočie*. Bratislava:

- s. 16 – 17;
- s. 38 – 39;
- s. 118 – 120;
- s. 210 – 212;
- s. 224.

Wolny Maja, 2020, *Jasność*. Kraków:

- s. 50 – 51;
- s. 52 – 55;
- s. 119 – 120;
- s. 215 – 216.

IV. časť – úloha žánru *climate fiction* v šírení povedomia o klimatickej kríze (40 min)

Posledná otázka v tretej časti tohto vyučovacieho cyklu je smerovaná na osobný názor študentov. Na toto nadväzuje posledná časť, v ktorej majú študenti uvažovať o *climate fiction* ako o žánri globálnej literatúry. Úlohou je hľadať odpoveď na otázku, do akej miery je tento žáner schopný šíriť povedomie o klimatickej kríze v spoločnosti. Majú na to využiť nadobudnuté teoretické vedomosti z predchádzajúcich častí, ako aj vlastnú skúsenosť z čítania dvoch románov.

Na stimuláciu úvah pustí učiteľ video *Can These Books Save The Planet? The Rise of Climate Fiction*. Študenti sú počas sledovania rozdelení do dvoch skupín. Jedna skupina si zapisuje argumenty za a druhá proti tomu, že cli-fi môže ovplyvňovať všeobecnú mienku čitateľov. Po pozretí videa skupiny sumarizujú argumenty z videa, a zároveň spoločne formulujú ďalšie vlastné argumenty. Výsledky práce v skupinách na záver prezentujú pred celou triedou, pričom učiteľ ich zapisuje na tabuľu alebo do prezentácie v PC, premietanej na tabuľu, a moderuje diskusiu. Na záver študenti hlasujú, ktoré názorové spektrum ich presvedčilo viac.

Časový harmonogram:

Sledovanie videa *Can These Books Save The Planet? The Rise of Climate Fiction*
(<https://www.youtube.com/watch?v=zUnTcNzLIVg&t=8s>) – 15 min

Práca v skupine – 10 min

Prezentovanie výsledkov skupinovej práce – 10 min

Hlasovanie – 5 min